ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

УДК 629.7.073

Демченко І. В., аспірант
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОФЕСІЙНОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

У статті проаналізовано поняття «комунікація» та «професійна комунікація», «міжкультурна комунікація» як важливі елементи спілкування для обміну професійною інформацією; виокремлено комунікативні потреби, які впливають на якість спілкування в різних сферах; розкрито особливості англомовної підготовки льотного й диспетчерського складу зумовлені специфікою професійної діяльності студентів-іноземців авіаційної галузі.

Ключові слова: *комунікація, професійна комунікація, міжкультурна комунікація, спілкування, авіаційна галузь, студент-іноземець.*

Постановка проблеми. В Україні державна мова для студентів-іноземців ВНЗ являється не тільки навчальним предметом, а й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку упродовж життя, головним чинником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей. Для іноземців, що навчаються у ВНЗ іноземними мовами, українська (російська або інша регіональна мова) є мовою соціокультурного оточення і обов'язково викладається з метою формування вмінь міжкультурної комунікації. Саме тому, розвиток мовної підготовки стає головною складовою вдосконалення навчання іноземців у авіаційній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування суспільства неможливе без спілкування. Воно є невід'ємною частиною людського життя на різних рівнях: побутовому, технічному, професійному та визначає ефективність дій у кожному окремому випадку. Проблеми комунікації та професійної комунікації були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: У контексті дослідження нас цікавить авіаційна професійна комунікація, яку детально вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці: Г. Г. Єнчева, Н. М. Дупікова, Л. С. Герасименко, Є. В. Кміта, А. Г. Кириченко, О. В. Ковтун, В. А. Колосов, Т. В. Лаврухіна, А. В. Личук, Т. А. Мальковська, С. М. Муравська, І. М. Прохожай, О.Ф. Пчелінов, С. В. Тимченко, В. В. Ягупов, І. Б. Файнман, Л. В. Царьова та ін.

Мета статті. Головна мета мовної підготовки іноземців полягає у формуванні професійної комунікації, забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: науковій (для отримання належної підготовки за обраним фахом), соціально-культурній та суспільно-політичній (для повноцінного орієнтування та належної адаптації в новому соціально-культурному середовищі, індивідуального культурного росту), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя), та для виховання гармонійної особистості, яка здатна до міжкультурного діалогу.

Виклад основного матеріалу. В Україні мова навчання студентів-іноземців переважно українська – 49,30% (порівняно із минулим 2016р. цей показник зріз на 32,7%) [1]. Реалізація мети мовної підготовки іноземців передбачає рішення таких завдань:

– формування критичного осмислення соціальних проблем та усвідомлення життєвих цінностей;

– вивчення комунікативних потреб іноземців відповідно до мовної ситуації, що склалася в Україні;

– засвоєння студентами-іноземцями мовних та мовленнєвих знань, вмінь та навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в процесі комунікації;

– формування в іноземців навичок самостійної навчальної діяльності, вдосконалення когнітивно-операційний компоненту мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості;

– формування гуманістичного світогляду та міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників різних культур та релігійних переконань.

Навчання студентів-іноземців — надзвичайно потужний ресурс розвитку. Його потрібно ефективно розвивати й використовувати. Міністерство Освіти та Науки повинно дбати про загальний рівень підвищення якості освіти. Це дасть можливість вищим навчальним закладам (ВНЗ) вивчати ринок освітніх послуг, шукати свою нішу та продумувати методи залучення студентів. Прагнення залучити студентів з інших країн вимагає від українських вишів підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг. Критеріями вибору іноземцем університету, як правило, є імідж вищого навчального закладу, спеціальність, умови проживання, географія розташування, освітні пропозиції тощо. Останніми роками наші ВНЗ зробили великий крок у напрямі міжнародних стандартів. Це і поява англомовних програм, і встановлення активних зв’язків з іноземними університетами, участь у програмах академічного обміну.

Попитом користуються також програми навчання російською (31,8%) та англійською (18,9%) мовами. Можна спрогнозувати, що російська мова певний період ще буде однією з найпоширеніших мов в Україні, але з часом англійська мова витіснятиме її, тому що вона необхідна вченим, інженерам, конструкторам, підприємцям, авіаційним фахівцям. Вибір мови навчання здійснюється іноземцями в залежності від їх мовної підготовки та планів на майбутнє працевлаштування. Оскільки, англійська мова є однією з офіційних мов ICAO (Міжнародна організація цивільної авіації), для майбутніх фахівців у авіаційній галузі особливо важливою є можливість отримання професійної освіти англійською мовою. Сучасне бачення проблеми професійної комунікації авіаційних фахівців полягає в тому, що вона не може зводитися тільки до опанування фразеології радіообміну, використання технічних термінів та абревіатур, основою якої повинні бути професійно-мовленнєві вміння стандартного загальномовленнєвого характеру, які є важливою складовою професійної надійності авіафахівців, але також знання загальної англійської мови, яка по-перше, сприятиме більш глибокому зануренню у культуру країни навчання, по-друге, знання англійської мови – основний критерій для успішної кар’єри, а також являється важливою конкурентною перевагою в процесі професійної діяльності та взагалі, англійська мова – міжнародний еквівалент комунікації в сучасному світі, так як економічне, політичне, наукове життя суспільства здійснюється англійською мовою.

Професійна комунікація є важливим складником професійної підготовки фахівців, в тому числі авіаційних, тому для визначення змісту поняття «професійна комунікація» насамперед розглянемо поняття «комунікація» яка становлять інтерес у контексті дослідження.

У науці існує чимало визначень поняття «комунікація» як загальнонаукового та різних галузевих спрямувань, кожне з яких «охоплює певний бік явища, даючи більш глибоке осягнення комунікації» [4, с. 98].

Зазначимо, професійна комунікація студентів-іноземців формується на заняттях із мовної підготовки. Як зазначає учена О. О. Резван, студенти мають подолати комунікаційний рівень володіння мовою країни навчання перейти від нього до рівня спілкування, яке містить комунікаційний рівень і соціально-психологічний чинник, а також підготуватися до професійного спілкування з викладачами або носіями мови у їхній професійній галузі діяльності. Учена виокремила такі комунікативні рівні студентів-іноземців:

– комунікація - мета: володіння мовними засобами;

– спілкування (комунікація + соціальний чинник) - мета: реалізація діяльності, безпосередні стосунки;

– професійне спілкування – мета: обмін інформацією, організація діяльності, пізнання один одного [3].

Учена Т. І. Дементьєва професійну комунікацію іноземних студентів розглядала як сукупність мотивованих знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення мовленнєвої діяльності в навчально-професійній сфері. Дослідниця на основі аналізу науково-методичних праць виокремлює такі основні компоненти: мотиваційний, що передбачає розвиток мотивів навчання та прищеплення інтересу до вивчення наукового стилю мовлення; мовний, який пов'язаний з теоретичними знаннями мови, лексико-граматичними навичками і вміннями граматично правильно будувати речення; предметно-мовленнєвий, який забезпечує одержання знань про зміст предмета, удосконалення лексичних умінь, а також монологічного та діалогічного мовлення у навчально-професійній сфері; прагматичний, який зумовлює оволодіння знаннями щодо доцільності вживання відповідних конструкцій, уміннями брати участь у комунікації у зв'язку з намірами і ситуаціями спілкування, нормами мовленнєвого етикету [2].

Навчання іноземців є однією з глобальних проблем у сучасній світовій педагогічній науці. Вища освіта в Україні орієнтована на міжнародний вимір: обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів та студентів, міжнародні науково-дослідні проекти з урахуванням національно-культурних цінностей. Тому вартісним авторської уваги є особливості «міжкультурної комунікації» іноземців.

Дослідженням іншомовної комунікації студентів-іноземців займалася О. В. Тинкалюк, яка визначає її як здатність до здійснення міжкультурного професійно спрямованого спілкування; взаємодії з носіями іншої культури, беручи до уваги національні цінності, норми та уявлення; створення позитивного настрою спілкування для комунікантів; вибору комунікативно цілеспрямованих способів вербальної та невербальної поведінки на основі знань про науку і культуру інших народів у межах полілогу культур; результат витрачених зусиль, спрямованих на формування таких іншомовних знань і вмінь, які відображають лінгвістичний, професійно-контекстуальний, психологічний, соціальний та ситуативний стан мови як засобу професійного спілкування в сфері професійної діяльності та особистісного спілкування; сформовану в процесі навчання іноземної мови здатність вільно і адекватно до умов соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння та навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови; володіння індивідом необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [5].

З досвіду можна зазначити, що значна кількість проблем під час спілкування з представниками різних культур може виникати через непорозуміння причин поведінки одне одного, коли особистість в даній ситуації очікує на дану поведінку, а не дочекавшись її, робить помилкові висновки щодо культури, з представником якої вони спілкуються. Саме тому, необхідно донести до студентів стереотипи поведінки, властиві для тієї або іншої культури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження науково-педагогічної літератури та практичний досвід підготовки студентів-іноземців у ВНЗ дозволяє виявити низку суперечностей між: соціальним замовленням на якісну підготовку іноземних студентів, здатних здійснювати професійну комунікацію у міжкультурному середовищі, та недостатнім рівнем сформованості професійної комунікації; необхідністю формування

професійної комунікації студентів-іноземців на усіх етапах їхньої професійної підготовки та недостатньою вмотивованістю викладачів, які здійснюють професійну підготовку студентів з інших країн у ВНЗ, щодо формування професійної комунікації.

Список використаних джерел

1. Васюнець Н. Л. За другу державну – за... англійську! // Експрес. / Електронний ресурс . – Режим доступу: (http://expres.ua/main/2014/04/28/105605-drugu-derzhavnu-angliysku)

2. Дементьєва Т. І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Т. І. Дементьєва – Харків, 2005.– 19 с.

3. Резван О. О. Теоретико-методичні засади формування професійно- рефлексивної позиції майбутніх фахівців автомобільного-дорожньої галузі : дис.. докт. пед.. наук : 13.00.04 / Резван Оксана Олексіївна; Харківський нац. пед. ун-т. – Харків, 2016. – 463 с.

4. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підручник / В. В. Різун. — К. : Просвіта, 2008. — 260 с.

5. Тинкалюк О. В. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів/ О. В. Тинкалюк // Вісник львівського університету. – Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 53–63.

References

1. Vasiunets, N. L. Za druhu derzhavnu – za... anhliisku! [Ekspres]. Elektronnyi resurs. [For the second state - for ... English!]. Retrieved from: http://expres.ua/main/2014/04/28/105605-drugu-derzhavnu-angliysku [in Ukrainian].

2. Dementieva, T. I. (2005) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii studentiv-inozemtsiv pidhotovchykh fakultetiv u protsesi navchannia. [Formation of communicative competence of foreign students of preparatory faculties in the process of study.] [Avtoref., dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. Nauk] (PhD thesis). Kharkiv. [in Ukrainian].

3. Rezvan, O. O. (2016) Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiino-refleksyvnoi pozytsii maibutnikh fakhivtsiv avtomobilnoho-dorozhnoi haluzi. [Theoretical and methodical principles of formation of professionally reflexive position of future specialists of road and road industry.] (DSc thesis). Kharkiv. [in Ukrainian].

4. Rizun, V. V. (2008) Teoriia masovoi komunikatsii [Theory of Mass Communication.]. Pidruchnyk. Kyiv: Prosvita Publ. [in Ukrainian].

5. Tynkaliuk, O. V. (2008) Sutnist i struktura inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii studentiv nemovnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv [The sense and structure of foreign language communicative competence of students of non-language specialties of higher educational institutions]. Visnyk lvivskoho universytetu, Seriia pedahohichna, 24, 53–63. [in Ukrainian].

Demchenko I.V., postgraduate student Kirovohrad Flight Academy of National Aviation University

Interrelation of professional and intercultural communication in professional training of foreign students.

Abstract

The article analyzes the concepts of «communication» and «professional communication», «intercultural communication» as important elements of communication for the exchange of professional information. The author underlines communication needs, which influence the quality of communication in different spheres. The features of the English language training of pilots and dispatching staff are determined due to the specifics of the professional activity of foreign students

in the aviation industry. The main objective of language training of foreigners is the formation of professional communication, provision of their communication needs in different spheres of communication: scientific (for proper training in the chosen specialty), socio-cultural and socio-political (for the proper orientation and proper adaptation in the new socio-cultural environment, individual cultural growth), domestic (to meet the needs of everyday life), and to educate a harmonious person that is capable of intercultural dialogue. It is suggested that professional communication of foreign students is formed in language training classes. Professional communication of foreign students can be considered as a complex of motivated knowledge, skills are necessary for conducting speech activities in the educational and professional field. The researcher distinguishes the following main components: motivational, which involves the development of motives and interest in studying the scientific style of speech; a language is associated with theoretical knowledge of language, lexical-grammar skills and the ability to construct sentences grammatically correctly; subject-speech, which provides obtaining knowledge about the content of the subject, improvement of lexical skills, as well as monologue and dialogical speech in the educational-professional field; pragmatic, which leads to the acquisition of knowledge about the appropriateness of the use of appropriate structures, the ability to participate in communication and situations of communication, norms of speech etiquette. It can be noted that a significant number of problems in communication with representatives of different cultures may arise misunderstanding of the causes of each other's behavior. It is emphasized the importance of the stereotypes of students' behavior which are particular for different culture.

Key words: communication, professional communication, intercultural communication, communication, aviation industry, foreign student.

Стаття надійшла до редакції: 11.08.2017 р.